

Η «ολική» πλανητική κρίση Η ελληνική εμπειρία και η ανάγκη για ριζική ανατροπή των κυρίαρχων «αναπτυξιακών» στερεοτύπων

Η κατάσταση, οι ποιότητες και τα μεγέθη των στοιχείων τα οποία συγκροτούν την κάθε φορά αδιάσπαστη ενότητα της *φυσικής και κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας* μιας χώρας/περιφέρειας/περιοχής (με άλλα λόγια, το Φυσικό και Κοινωνικοοικονομικό Περιβάλλον της, με τις πολυδιάστατες σχέσεις, αλληλεξαρτήσεις και αλληλεπιδράσεις τους και τις τάσεις μεταβολών τους διαμέσου του χρόνου), υποστηρίζω, εδώ και πενήντα περίπου χρόνια, ότι μαρτυρούν, απογράφουν, καταγράφουν, χαρτογραφούν αξιόπιστα, αποδίδουν και αποδεικνύουν τεκμηριωμένα με διεπιστημονικό και ολοκληρωμένο τρόπο, στη θεωρία και την πράξη, μέσα από την αδιάσπαστη διαλεκτική ενότητα της Φύσης με τον Άνθρωπο και την Κοινωνία: το είδος, το ήθος, τη μορφή, το χαρακτήρα, τις αξίες και τις προοπτικές της «Ανάπτυξης» της, στα πεδία της οικονομίας, της κοινωνίας, της πολιτικής, του πολιτισμού, της τεχνικής/τεχνολογίας και του περιβάλλοντος, στο χώρο και το χρόνο.

Έτσι, η κατάσταση, οι ποιότητες και τα μεγέθη της «Ανάπτυξης» οριοθετούνται, επηρεάζονται καταλυτικά, αλλά και καθορίζονται από τις αξίες, τις αρχές, τις επιλογές, τη θεωρία, την πράξη, το ήθος, τις στάσεις και συμπεριφορές, τη συμμετοχή, την υπευθυνότητα, τη δυναμική, την ωριμότητα και τη συνείδηση των προσώπων (έννοια πνευματικά και πολιτισμικά ευρύτερη από αυτή των πολιτών, των εργαζομένων και των δημιουργών), αλλά και των ομάδων, των πρωτοβουλιών και των συλλογικοτήτων τους, όπως αυτά/αυτές την προσεγγίζουν, τη σχεδιάζουν, την προγραμματίζουν και νομίζουν ότι νομοθετούν, εργάζονται και δρουν σε όλα τα επίπεδα στο όνομά της, στο ασφνκτικό πλαίσιο των στερεοτύπων των υποτακτικών στις χρηματοπιστωτικές αγορές πολιτικών των κομμάτων εξουσίας, των υπερεθνικών οργανισμών και των μηχανισμών τους.

---

* Ο Δημήτρης Ρόκος είναι Ομότιμος Καθηγητής Ε.Μ.Π. Διδάσκει στο Δ.Π.Μ.Σ. του Ε.Μ.Π. «Περιβάλλον και Ανάπτυξη» και είναι Επιστημονικός Υπεύθυνος του Μετσόβιου Κέντρου Διεπιστημονικής Έρευνας (ΜΕ.Κ.Δ.Ε.) του Ε.Μ.Π.

Σήμερα, σε τοπικό, εθνικό, υπερεθνικό και πλανητικό επίπεδο παρατηρούμε μια δραματική υποβάθμιση, ιδιωτικοποίηση και εμπορευματοποίηση της Φύσης (και των πολύτιμων για τη ζωή ανανεώσιμων και μη φυσικών διαθεσίμων) και μια –ανάλογη με αυτά– ισοπέδωση, ομογενοποίηση και εμπορευματοποίηση των Πολιτισμών, που ευτελίζουν τον Άνθρωπο, την νοημοσύνη του και τις δημιουργικές ικανότητες και δυνατότητές του.

Όχημα γι' αυτές τις εξελίξεις υπήρξε και εξακολουθεί, με οξύτερο και επιταχυνόμενο τρόπο, στα χρόνια της απόλυτης κυριαρχίας της νεοφιλελεύθερης λαίλαπας να αποτελεί –πολλές δε φορές με αναγκαστικές ψιμυθιώσεις και εκλογικεύσεις– η αντίληψη για την «Ανάπτυξη» στη μονοδιάστατη εκδοχή της ως «οικονομική» και στη χυδαία και στρεβλή ταυτοποίησή της με τη χωρίς όρια ασύδοτη, «αύξηση» και «μεγέθυνσή» της. Θεμελιακές ιδεολογικές επιλογές μιας τέτοιας «Ανάπτυξης» συνιστούν η «συγκέντρωση», η «συσσώρευση», η «συγκεντροποίηση», η μεγιστοποίηση των ταχυτήτων, των μεγεθών ιδιοτελών «δεικτών» και της κερδοφορίας του κεφαλαίου, από την εξοντωτική εκμετάλλευση και εμπορευματοποίηση της Φύσης και της Ζωής.

Κι αυτό παρά το γεγονός ότι έχει αποδειχθεί περίτρανα η καταστροφική –και για τον πιο αφελή λάτρη της αγοράς– ουσία μιας τέτοιας «Ανάπτυξης» με γεγονότα όπως οι αλληπάλληλες «επενδυτικές», χρηματιστηριακές και χρηματοπιστωτικές φούσκες και κρίσεις, τα πυρηνικά «ατυχήματα», οι υποθαλάσσιμες αιματηρές εμφύλιες συγκρούσεις στον Τρίτο Κόσμο, οι πολυδιάστατες αιτίες και συνέπειες της παλαιό- και νεο-αποικιοκρατίας, οι αλυσιδωτές εξεγέρσεις στον αραβικό κόσμο, οι συνεχιζόμενοι με εκατόμβες επιθετικοί πόλεμοι του «Δυτικού Πολιτισμού» στο Ιράκ και το Αφγανιστάν, η θεσμοποιημένη πλέον ραγδαία επέκταση της λιτότητας και της φτώχειας, στις «αναπτυγμένες» χώρες και ιδιαίτερα στις υπερχρεωμένες από αυτές όπως η πατρίδα μας, καθώς και η από όλα αυτά υποβάθμιση του Φυσικού και Πολιτισμικού Περιβάλλοντος.

Με βάση τα παραπάνω, σήμερα, μετά από πολλά χρόνια μιας πραγματικά πολυδιάστατης κρίσης σε ηθικό, πολιτικό, οικονομικό, πολιτισμικό, τεχνικό/τεχνολογικό και περιβαλλοντικό επίπεδο, δεν θα έπρεπε καθόλου να αιφνιδιαζόμαστε από τις δραματικές –και όχι μόνο στη χώρα μας– «αναπτυξιακές» εξελίξεις, όταν με το δόγμα Τρούμαν μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, κυριάρχησε ως «Ανάπτυξη» (Development) η μονοδιάστατη οικονομική και μόνο διάστασή της και μάλιστα στην πιο εκχυδαϊσμένη εκδοχή της, αυτή της Αύξησης (Growth), στην κλασική εξίσωση που αναμάσησαν από τότε όλοι οι κατά καιρούς ηγέτες του φερόμενου ως ελεύθερου κόσμου, μιμήθηκαν αργότερα σε μεγάλο βαθμό και οι επίγονοι του λεγόμενου υπαρκτού σοσιαλισμού και ανέλαβαν να προπαγανδίσουν σε όλα τα πεδία οι πάντοτε πρόθυμοι και ευπώλητοι κρατικοί διανοούμενοι, αλλά και τα διαπλεκόμενα MME:

Ανάπτυξη = Φυσικοί Πόροι + Κεφάλαιο + Εργασία

η οποία, στην πορεία της Ανθρωπότητας σημαδεύτηκε (και σημαδεύεται), σε οριακές στιγμές της, από τα «ακραία» ιστορικά «προηγούμενα» (αλλά και πάντοτε «παρόντα»):

της αποικιοκρατίας, της λεηλασίας των φυσικών και ανθρωπινων διαθέσιμων του πλανήτη μας, της εξάθλησης, της υπανάπτυξης, του εξωτερικού χρέους, του ληστροικού δανεισμού υπό μορφή «βοήθειας» και/ή «αλληλεγγύης» για τη μείωση του χρέους και των ελλειμμάτων των χωρών του Τρίτου Κόσμου και των φτωχών χωρών,

τις λεόντειες συμβάσεις, «τα κίνητρα», τις φορολογικές απαλλαγές και την αχαλίνωτη κερδοσκοπία των επενδυτών και του τοκογλυφικού χρηματοπιστωτικού συστήματος, και

την εκμετάλλευση του ανθρώπου από άνθρωπο, των μεταναστών, της γυναικείας και παιδικής εργασίας κ.λπ.

Η Διατηρήσιμη (Sustainable) –για τους έχοντες και κατέχοντες– «Ανάπτυξη»

Η ευγενέστερη ψευθίωση αυτής της Αύξησης, από το 1987 και μετά την εκτόξευση και κατίσχυση από το 1992 στη συνάντηση κορυφής του Ρίο, του «άδειου, ιδιαίτερα σήμερα, πονκάμισου» της φερόμενης ως «Βιώσιμης» (ή και «Αειφόρου») στα καθ' ημάς, στην πραγματικότητα απλά «διατηρήσιμης» (Sustainable) για τους έχοντες και κατέχοντες «Ανάπτυξης», με το δόλια αμφίσημο, έντονα και όλο και περισσότερο αμφιλεγόμενο ορισμό της, ως της «Ανάπτυξης» «που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος, χωρίς να διακυβεύει την ικανότητα των επόμενων γενεών να ικανοποιούν τις δικές τους ανάγκες» (W.C.E.D., 1987), προκαλούσε και προκαλεί πολλά και τεράστια, βάσιμα και θεμιτά ερωτηματικά, σε επίπεδο θεωρίας και πράξης, τόσο για τους επιστήμονες οι οποίοι ασχολούνται με τα θέματα «Ανάπτυξης» και για τους πολιτικούς που τα διαχειρίζονται, όσο όμως και για όλους τους σκεπτόμενους πολίτες και εργαζομένους του πλανήτη μας.

Η «Βιώσιμη Ανάπτυξη» θα αφορά όλους τους ανθρώπους σε κάθε χώρα και κάθε περιφέρειά της και όλες τις ανάγκες τους;

Ποιες άραγε είναι οι ανάγκες αυτές; Ποιων; Ποιοι τις καθορίζουν;

Με βάση ποια κριτήρια και πώς;

Είναι οι ίδιες για κάθε γωνιά του πλανήτη και για κάθε πολιτισμό;

Για τις «αναπτυγμένες» δυτικές καπιταλιστικές χώρες και για όλες τις περιφέρειες και τις κατηγορίες πληθυσμού τους;

Για τις αναδυόμενες οικονομίες της Ανατολής;

Για τις κατεστραμμένες πρώην κομμουνιστικές και νυν χυδαία αγοραίες καπιταλιστικές οικονομίες;

Για τις οικονομίες των «αναπτυσσόμενων» χωρών του Τρίτου Κόσμου;

Για τις μειονεκτικές, απομακρυσμένες, ορεινές και νησιωτικές περιοχές;

Και ποιες είναι οι ιεραρχήσεις προτεραιοτήτων ικανοποίησής τους στο χώρο και στο χρόνο;

Ποιος μπορεί να καθορίσει τις μελλοντικές ανάγκες των επόμενων γενεών; και πώς; (Ρόκος, 2003)

Τα ερωτηματικά αυτά έχουν ήδη απαντηθεί με δραματικό τρόπο για τους λαούς της γης, και τις συνέπειες αυτής της «Ανάπτυξης» βιώνουν μέχρι θανάτου πλέον, σε όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη μας, και μόνον οι μη έχοντες και κατέχοντες, σε οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό, πολιτισμικό και περιβαλλοντικό επίπεδο.

Οι δόλιοι, οι κακόπιστοι αλλά και οι αφελείς (συνήθως με το αξιμώτο) απολογητές αυτού του ιδεολογήματος, αγνόησαν αιδημόνως όλη την εξαιρετικά τεκμηριωμένη διεπιστημονική και ολιστική ανάλυση του «Our Common Future» (1987), αλλά και την ύστερη θεμελίωση της «Βιώσιμης Ανάπτυξης» (μετά την παγκόσμια διάσκεψη κορυφής του 1992 για την Ανάπτυξη και το Περιβάλλον στο Ρίο) στις κοινωνικά ανάληπτες επιλογές της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης. Έτσι, έκρυσψαν τεχνηέντως πίσω απ' τον «ευαίσθητο» ορισμό της: τη θεοποίηση της ασύδοτης ανταγωνιστικότητας των αγορών, την, και αερητζήδικη και πάντα «ειδικά» και επιλεκτικά χρηματοδοτούμενη, επιχειρηματικότητα, τη διαλυτική για τα Δημόσια Πανεπιστήμια και Ερευνητικά Κέντρα άκρατη εμπορευματοποίηση της καινοτομίας και τις ευέλικτες/ελαστικές σχέσεις εργασίας της γενιάς των 700 ευρώ, που αποτελούν τους βασικούς πυλώνες του Μάαστριχτ και της Λισαβόνας, έγιναν αμύντορες της κερδοσκοπίας των διεθνών «επενδυτών», προσπέρασαν τις εκατόμβες των θυμάτων των εφαρμογών της και άφησαν για τις εξουσίες και τις αγορές αναπάντητα αυτά τα ερωτηματικά.

Γι' αυτό, η εικονικά προοδευτικότερη αλλά και πάλι μόνο θεωρητικά και σε επίπεδο ορολογίας μόνο ανεκτή από τη νέα τάξη αντίληψη για τη «Βιώσιμη Ανάπτυξη» της έκθεσης της Επιτροπής Brundtland (World Commission on Environment and Development / W.C.E.D.) περιορίζεται και πάλι, θεωρητικά και μόνο (αφού η Επιτροπή κάνει μια σειρά σωστών διαπιστώσεων, για τη διηνεκή αύξηση των ανισοτήτων, της φτώχειας και της περιθωριοποίησης στη συντριπτική πλειοψηφία των πολιτών και όχι μόνο στις «αναπτυσσόμενες» χώρες του Τρίτου Κόσμου, αλλά και στα γκέτο και τις φτωχές περιφέρειες των αναπτυσσόμενων χωρών, από τα Απαλάτσια Όρη των ΗΠΑ ως την Ήπειρο), στην ανάγκη λήψης μέτρων λελογισμένης και ορθολογικής διαχείρισης των φυσικών διαθέσιμων του πλανήτη μας, για να αρκέσουν και για τις επόμενες γενιές.

Ας δούμε μερικές αποδείξεις γι' αυτό τον ισχυρισμό μου από μια αξιόπιστη διε-

θνώς πηγή και συγκεκριμένα με βάση τα στοιχεία του Human Development Report Office (U.N.D.P. 1999), μια εικόνα ενδεικτική της «Ανάπτυξης» σε πλανητικό επίπεδο (πέντε χρόνια μετά την απογείωση της «Βιώσιμης» δήθεν Ανάπτυξης στο Ρίο), αλλά και της φύσης και της ποιότητάς της.

Συγκεκριμένα το 1997:

- (α) το πλουσιότερο 20% του πληθυσμού της Γης μοιραζόταν το 86% του παγκόσμιου ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ), το μέσων εισοδημάτων 60% μοιραζόταν το 13%, ενώ το φτωχότερο 20% μοιραζόταν μόλις το 1% του παγκόσμιου ΑΕΠ,
- (β) το πλουσιότερο 20% μοιραζόταν το 82% των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών, το μέσων εισοδημάτων 60% μοιραζόταν το 17% και το φτωχότερο 20% μόλις το 1%,
- (γ) το πλουσιότερο 20% μοιραζόταν το 68% των άμεσων ξένων επενδύσεων, το μέσων εισοδημάτων 60% το 31% και το φτωχότερο 20% μόλις το 1%,
- (δ) το πλουσιότερο 20% διέθετε το 93,3% των χρηστών του διαδικτύου, το μέσων εισοδημάτων 60% διέθετε το 6,5% και το φτωχότερο 20% διέθετε μόλις το 0,2%,
- (ε) οι χώρες του Ο.Ε.С.Д. με το 19% του παγκόσμιου πληθυσμού της γης είχαν το 71% του παγκόσμιου εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών, το 58% των άμεσων ξένων επενδύσεων και το 91% του συνόλου των χρηστών του διαδικτύου.

Ακόμη, οι διακόσιοι πλουσιότεροι άνθρωποι του πλανήτη υπερδιπλασίασαν την καθαρή αξία των περιουσιών τους στα τέσσερα χρόνια έως το 1998 φθάνοντάς την σε περισσότερα από 1 τρις δολάρια, περισσότερα δηλαδή απ' όσα κατέχει το 41% του παγκόσμιου πληθυσμού, ενώ οι τρεις μεγαλύτεροι δισεκατομμυριούχοι είχαν ενεργητικό μεγαλύτερο από το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν όλων των ελάχιστα αναπτυγμένων χωρών και των 600 εκατομμυρίων κατοίκων τους (Ρόκος 2005α).

Αλλά και με βάση πιο πρόσφατα στοιχεία του Human Development Report Office (U.N.D.P. 2003), μια εικόνα, ενδεικτική της αποτελεσματικότητας της πολυδιαφημισμένης «Βιώσιμης» ή «Αειφόρου» Ανάπτυξης στο σύγχρονο κόσμο, δέκα χρόνια μετά τα ευχολόγια του Ρίο, αλλά και της φύσης και της ποιότητάς της, τεκμηριώνεται επαρκώς από το ότι:

- (α) το 2002, τα 25 εκατομμύρια των πλουσιότερων Αμερικανών είχαν τόσο εισόδημα όσο περίπου τα 2 δισεκατομμύρια φτωχότεροι άνθρωποι στον κόσμο,
- (β) στο τέλος του 20ού αιώνα 1,2 δις άνθρωποι (δηλαδή ένας στους πέντε) προσπαθούσαν να επιβιώσουν με λιγότερο από \$1 την ημέρα και περισσότεροι από τους διπλάσιους, δηλαδή 2,8 δις, με λιγότερα από \$2 την ημέρα,
- (γ) τη δεκαετία του '90 το κατά κεφαλήν εισόδημα μειώθηκε σε 54 χώρες του

- κόσμου, ενώ σε 21 χώρες αυξήθηκαν τα ποσοστά του πληθυσμού που ζούσε στα όρια της πείνας,
- (δ) τη δεκαετία του '90, η παιδική θνησιμότητα (αριθμός παιδιών που πεθαίνει πριν την ηλικία των 5) ανέβηκε σε επίπεδα πρωτόγνωρα σε σχέση με τις προηγούμενες δεκαετίες σε 14 χώρες του κόσμου και σε 34 χώρες το προσδοκώμενο όριο ζωής έχει μειωθεί,
- (ε) το ίδιο χρονικό διάστημα, σε 12 χώρες μειώθηκαν οι εγγραφές μαθητών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση,
- (στ) η παιδική θνησιμότητα στις χώρες της Αφρικής το '90 ήταν 20πλάσια από την παιδική θνησιμότητα στις χώρες του Ο.Ε.С.Д., ενώ το 2001 ήταν 25 φορές μεγαλύτερη.

1η Ιουνίου 1992: Ο κώδωνας του κινδύνου

Αλλά από την 1η Ιουνίου του 1992, λίγες ημέρες πριν τη δημοσίευση της Συνθήκης του Μάαστριχτ της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Επίσημη Εφημερίδα της (C191 της 29.7.1992), μετά από μια μακρά σειρά δημοσιευμάτων μου για την πολυδιάστατη, κυρίως ηθική, πολιτισμική και πολιτική πλανητική κρίση, προσπάθησα να κρούσω τον κώδωνα κινδύνου για τα κατά τη γνώμη μου νομοτελειακά επερχόμενα. Πράγματι, στο φύλλο της εφημερίδας *Ελευθεροτυπία* της 1ης Ιουνίου 1992 δημοσιεύθηκε η «Πρόσκληση στους πολίτες του κόσμου» συνοδευόμενη από το παρακάτω σημείωμα της εφημερίδας:

«Το κείμενο που ακολουθεί, αποτελεί μια πρόσκληση στους "πολίτες του Κόσμου", ενόψει της Παγκόσμιας Διάσκεψης του ΟΗΕ για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, που αρχίζει μεθαύριο στο Ρίο ντε Τζανέιρο. Όσοι το διαβάσουν και το ενστερνισθούν, ας το προσυπογράψουν. Συντάκτης του είναι ο καθηγητής του Εθνικού Μετσόβειου Πολυτεχνείου Δημήτρης Ρόκος. Όσοι έχουν να προσθέσουν κάτι, μπορούν να το κάνουν γράφοντας στην "Ε". Ο ίδιος ο κ. Ρόκος το τιτλοφορεί, "σχέδιο κειμένου για την Ανάπτυξη της Ελληνικής Πρωτοβουλίας". Η "Ε", δημοσιεύοντάς το, το προσυπογράφει ευχαρίστως».

«Οι πολίτες του κόσμου που υπογράφουμε το κείμενο αυτό, ανεξάρτητα από εθνικές, ιδεολογικοπολιτικές, φιλοσοφικές και φυλετικές καταβολές:

1. ΑΝΤΙΛΑΜΒΑΝΟΜΑΣΤΕ την οριακή κρίσιμότητα των πολυδιάστατων περιβαλλοντικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει το κοινό μας σπίτι, ο πλανήτης Γη σήμερα και συνεπώς την καταλυτική σημασία που μπορεί, κάτω από προϋποθέσεις, να έχουν για την ανθρωπότητα οι αποφάσεις της Παγκόσμιας Διάσκεψης του ΟΗΕ για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη.

2. ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΟΥΜΕ ότι πέρα από τις τεράστιες ευθύνες των κυβερνήσεων, των πολιτικο-ιδεολογικών και κοινωνικών συστημάτων και των συναφών μοντέλων παραγωγής, ανάπτυξης και κατανάλωσης, τα οποία βασίστηκαν τελικά στον άκρικο μετασχηματισμό και την «καθυπόταξη» της φύσης, τον ανηλεή ανταγωνισμό και τη μεγιστοποίηση της απόδοσης και του κέρδους, υπάρχουν και συγκεκριμένες μεγάλες δικές μας ευθύνες ως παθητικών, ανενεργών ή λιγότερο ενεργών πολιτών, που ανέχονται, ακολουθούν και στηρίζουν επιλογές, στάσεις και συμπεριφορές με προφανείς δυσμενείς επιπτώσεις στο φυσικό και πολιτισμικό μας περιβάλλον.

3. ΑΠΟΦΑΣΙΖΟΥΜΕ να συμβάλουμε ουσιαστικά, ατομικά και συλλογικά και μέσα κι έξω από κόμματα και κοινωνικές, επιστημονικές και επαγγελματικές οργανώσεις, στη συγκρότηση ενός διεθνούς δικτύου πολιτικών, κοινωνικών, πολιτιστικών, επιστημονικών και καλλιτεχνικών πρωτοβουλιών των πολιτών του κόσμου με στόχο: να στείλουμε οριστικά στο σπίτι τους τους χρεοκοπημένους πολιτικούς και τις κυβερνήσεις τους, που αφού σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό σχεδίασαν κι εφάρμοσαν πολιτικές, πολεμικού, ιδεολογικού, τεχνολογικού, βιομηχανικού και καταναλωτικού ανταγωνισμού με οδυνηρές για την ανθρωπότητα βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα συνέπειες, αυτή την κρίσιμη στιγμή δεν θα πάρουν άμεσα, αξιόπιστα κι αποτελεσματικά μέτρα:

- για τη διατήρηση και προστασία του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος των λαών της Γης,
- για τη διάσωση των τροπικών δασών και την παρεμπόδιση της διάβρωσης, της ερημοποίησης και της υποβάθμισης των εδαφών,
- για τη ριζική αλλαγή των μοντέλων παραγωγής και κατανάλωσης, ώστε να μικρύνει το χάσμα Βορρά-Νότου και η συνεχιζόμενη μεταφορά πόρων από το φτωχό Νότο στον πλούσιο Βορρά, να μειωθεί η διαφορική υπερκατανάλωση ενέργειας, να σταματήσει ολοσχερώς η αναίτια πλέον κούρσα των εξοπλισμών, να μειωθούν οι δραματικά αυξανόμενες ανισότητες στον πρώτο κόσμο και να ελαχιστοποιηθούν οι εκπομπές των οξειδίων, κυρίως του άνθρακα, στην ατμόσφαιρα, η χρήση χλωροφθορανθράκων και η παραγωγή τοξικών αποβλήτων,
- για το ριζικό επαναπροσανατολισμό της παιδείας και της έρευνας, ώστε οι νέοι πολίτες του κόσμου, μέσα κι έξω από τα πανεπιστήμια, αλλά και στους χώρους παραγωγής και δημιουργίας, να είναι σε θέση να αντιλαμβάνονται, να συνειδητοποιούν και να συνεκτιμούν με ολοκληρωμένο τρόπο την ευθύνη τους ως πολίτες, επιστήμονες κι εργαζόμενοι, μια που οι επαγγελματίες τους δραστηριότητες και επιλογές, αλλά και ο τρόπος ζωής τους μπορεί να στηρίζουν ολέθριες για τον πλανήτη μας και την ανθρωπότητα πολιτικές στάσεις και συμπεριφορές.

4. ΔΕΣΜΕΥΟΜΑΣΤΕ ως πολίτες να αντισταθούμε:

- στον κάθε φύσης και προέλευσης εκφυλισμό της δημοκρατίας,

- στη διαφορική κι υποκριτική ευαισθησία της «νέας τάξης» απέναντι στα δικαιώματα των λαών της Γης, και
- στην προδιαγραφόμενη στα στρατηγικά κέντρα κι ελεγχόμενη δημιουργία και συντήρηση εστίων τοπικών και περιφερειακών συρράξεων, που με τη σειρά τους θα «νομιμοποιούν» τις παρεμβάσεις κι επεμβάσεις τους.

Μπορούμε και πρέπει να απομυθοποιούμε τεκμηριωμένα με ειρηνικούς και δημοκρατικούς τρόπους κάθε επίδοξο σωτήρα, κάθε ανέξοδο ευχολόγιο και κάθε «σωστική επιχείρηση» που αποφασίζεται για λογαριασμό μας και πάντα ερήμην μας.

ΔΕΣΜΕΥΟΜΑΣΤΕ ως χρήστες ή καταναλωτές: να μην εξυπηρετούμε τα παιχνίδια της ασύδοτης πια ελεύθερης αγοράς, που υπερπαράγει, καταστρέφοντας τη φύση και διασπαθίζοντας κι εξαντλώντας τα φυσικά διαθέσιμα του πλανήτη μας, την ώρα που η πείνα, οι ασθένειες, οι οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες, η ερημοποίηση, η περιθωριοποίηση και η μόλυνση του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος επεκτείνονται όχι μόνο στο Νότο, αλλά και στα γκέτο του Βορρά.

Μπορούμε και πρέπει να αρνηθούμε την παραπλανητική διαφήμιση, αλλά και τις επιβαλλόμενες πλασματικές ανάγκες και να ρυθμίσουμε εμείς με τις συνειδητές επιλογές μας τις σχέσεις προσφοράς και ζήτησης.

ΔΕΣΜΕΥΟΜΑΣΤΕ ως επιστήμονες, πανεπιστημιακοί ερευνητές και δημιουργοί να μη συμβάλουμε άκριτα στην καταστροφική για τη φύση και την ανθρωπότητα εκμετάλλευση των πορισμάτων του έργου μας και στην εμπορευματοποίηση κάθε αξίας, ευαισθησίας και ομορφιάς στη ζωή μας.

Μπορούμε και πρέπει να μη δεχθούμε να καταντήσουμε δορυφορικοί εργαστηριακοί υπηρέτες του εμπορίου και της βιομηχανίας, παραγνωρίζοντας τον κοινωνικό ρόλο του επιστήμονα και του δημιουργού και την ευθύνη μας ως πολιτών.

ΔΕΣΜΕΥΟΜΑΣΤΕ ως άνθρωποι: να προσπαθήσουμε να μη συμβάλουμε με τις αδυναμίες μας, με τις κληρονομημένες στάσεις και τις βιασμένες συμπεριφορές μας στην επιβάρυνση του πλανήτη μας, στην εξαφάνιση της κοινωνικής αλληλεγγύης, στην υποβάθμιση της ποιότητας της ζωής μας και στο ανώφελο ξόδεμά της σε σκοπούς και στόχους που τα κάθε είδους συμφέροντα με χίλιους και συχνότατα εξαιρετικά ελκυστικούς τρόπους μας επιβάλλουν.

Μπορούμε να αρνηθούμε τις αγοραίες αξίες του συρμού, την πλύση εγκεφάλου του συστήματος και των μαζικών μέσων επικοινωνίας του και την ισοπεδωτική χειραγωγήσή μας από τους κάθε είδους εκπροσώπους του «παλιού», που επιβιώνουν ακμαίοι, αλλά και αναπαράγονται με ευθύνη μας.

ΓΝΩΡΙΖΟΥΜΕ ότι μια τέτοια προσπάθεια στις μέρες μας και δύσκολη είναι κι ανέφικτη για πολλούς από μας, αλλά και προορισμένη να αποτύχει για τους συμβιβασμένους ρεαλιστές.

Εμείς όμως έχουμε άλλη γνώμη.

Οι πολίτες του κόσμου, οι μέχρι σήμερα παροπλισμένοι, απογοητευμένοι κι ανε-

νεργοί, συνειδητοποιούμε ότι η κρισιμότητα των περιστάσεων επιβάλλει τη με ελεύθερη επιλογή μας χειραφετημένη συλλογική και ατομική πολιτική και κοινωνική μας δραστηριότητα, εκεί που ο καθένας μας νομίζει ότι μπορεί και θέλει να δράσει, χωρίς καμία καθοδήγηση, καμία ηγεσία, καμία χαρισματική ηγετική φυσιογνωμία και κανένα ψευδεπίγραφο όραμα.

Οι απλές, παλιές πανανθρώπινες αξίες της ειρήνης, της ομορφιάς, της κοινωνικής αλληλεγγύης, της αρμονικής ζωής με τη φύση και τους ανθρώπους και της χάρας της δημιουργίας μας, φθάνουν κι είναι πια καιρός να πάρουν την εκδίκησή τους.

Η νέα και μόνη ανερχόμενη δύναμη στον κόσμο μας είναι οι υποψιασμένοι, συνειδητοί, ώριμοι, δημιουργικοί, υπεύθυνοι, χειραφετημένοι και ενεργοί πολίτες του.

Γιατί μόνο αυτοί μπορούν να αλλάξουν τους ηγέτες τους με την ψήφο τους, να ενθαρρύνουν ή να αποθαρρύνουν πολιτικές με την εμπιστοσύνη τους, να ελέγχουν την αγορά με τη ζήτησή τους, να στηρίζουν αξίες με τη στάση και το παράδειγμά τους και ν' ανοίξουν ένα παράθυρο στην ελπίδα με την υπευθυνότητα και την κοινωνική τους πράξη».¹

Μικρή αναδρομή στα ευρωπαϊκά θεσμικά θεμέλια του ιδεολογήματος της φερόμενης ως «Βιώσιμης» ή «Αειφόρου» Ανάπτυξης

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ 1992 (*Επίσημη Εφημερίδα* αριθ. C 191 της 29ης Ιουλίου 1992, <http://eur-lex.europa.eu/el/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html>) αποτέλεσε τη βάση της ακρότατα νεοφιλελεύθερης στροφής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, η οποία έμελλε να μεταλλάξει τα όποια οράματα ενοποίησης και ολοκλήρωσής της σε μονοδιάστατες επιλογές «σταθεροποίησης», όπως ονόμασαν την άγρια λιτότητα, και μιας «Ανάπτυξης» που δημιούργησε τις προϋποθέσεις για την απόλυτη ασυδοσία και κυριαρχία των αγορών, του χρηματοπιστωτικού συστήματος, των διαβλητών και αποδεδειγμένα αποτυχημένων –π.χ. Lehman Brothers– ιδιωτικών οίκων αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας κρατών με υποτελείς στο κεφάλαιο κυβερνήσεις.

Οι επενδυτικές φούσκες των τραπεζών, των οικοδομών και των τοξικών χρηματιστηριακών παραγώγων κ.λπ. δεν επέσυραν καμιά κύρωση, ούτε καν ένα στοιχειώδη αυτοκρατορικό αναπροσανατολισμό των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των ΗΠΑ.

Οι ανέξοδοι και ασφαιροί περιστασιακοί λεονταρισμοί των κυβερνήσεών τους δεν σταμάτησαν τον πλουτισμό των λεγόμενων golden boys στελεχών και διαχειριστών τους, αλλά και δεν έθιξαν ούτε κατ' ελάχιστο τις τράπεζες οι οποίες εξακολουθούν να αυξάνουν τα αποθεματικά τους με τις σωτήριες ενέσεις που δέχονται από το χρεοκοπημένο δημόσιο με τα χρήματα των άγρια φορολογούμενων, κυρίως

μισθωτών και συνταξιούχων του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα, αγνοώντας επιδεικτικά την υποχρέωσή τους να ενισχύσουν τη ρευστότητα της οικονομίας.

Χαρακτηριστικό της απόλυτης αδυναμίας, τόσο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των ΗΠΑ όσο και των κρατών τα οποία συμμετέχουν στους G20, να συμβάλουν σε μια υποτυπώδη έστω αντίσταση στη θεσμισμένη νεοφιλελεύθερη κερδοσκοπία, αποτελεί η μη επιβολή ενός οσοδήποτε μικρού φόρου στις χρηματιστηριακές συναλλαγές, γιατί αυτό θα προκαλέσει τη δυσθυμία και δυσφορία των χωρίς καμιά νομιμοποίηση ιδιωτικών οίκων αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας, οι οποίοι στο όνομα της προστασίας των συμφερόντων των μετόχων, των «επενδυτών», των πλυντηρίων μαύρου χρήματος, των δημιουργών των κάθε φορά πιο κερδοφόρων φουσκών τραπεζών και ταμείων, απειλούν όχι μόνο τις φτωχές χώρες του Νότου, αλλά και αυτές τις ΗΠΑ και την Ευρωπαϊκή Ένωση ως «όλον», που εντούτοις εξακολουθούν να ψελλίζουν, παλινδρομώντας με ατελέσφορες ανταπειλές, όπως π.χ. η δημιουργία αντίστοιχου Ευρωπαϊκού Οίκου, ή άδηλα «μέτρα» εναντίον τους.

Στη συνέχεια ακολούθησαν οι δογματικά πανομοιότυπες επικαιροποιήσεις της Συνθήκης του Μάαστριχτ με τις Συνθήκες του Άμστερνταμ το 1997 (*Επίσημη Εφημερίδα* αριθ. C 340 της 10ης Νοεμβρίου 1997 <http://eur-lex.europa.eu/el/treaties/dat/11997D/htm/11997D.html>), της Νίκαιας το 2001 (*Επίσημη Εφημερίδα* αριθ. C 80 της 10ης Μαρτίου 2001 http://eur-lex.europa.eu/el/treaties/dat/12001C/pdf/12001C_EL.pdf), της Λισαβόνας το 2007 (άρχισε να ισχύει την 1.12.2009, *Επίσημη Εφημερίδα* αριθ. C 306 της 17ης Δεκεμβρίου 2007, <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:EL:HTML>), για να φθάσουμε στην «Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης» το 2010 (*Επίσημη Εφημερίδα* αριθ. C 83 της 30ής Μαρτίου 2010 <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2010:083:SOM:EL:HTML>), η οποία συνοδεύεται από το Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2010 (*Επίσημη Εφημερίδα* αριθ. C 83 της 30ής Μαρτίου 2010 <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:EL:PDF>).

Αρχικά, ο Χάρτης ο οποίος αναφέρεται σε αρχές και αξίες απολύτως αντιφατικές σε σχέση με τις πολιτικές οι οποίες πήγασαν από τις παραπάνω θεμελιακές Συνθήκες της Ε.Ε., είχε διακηρυχθεί στις 7.12.2007 και αντικαταστάθηκε προσαρμοσμένος από 1.12.2009, ημερομηνία έναρξης ισχύος της Συνθήκης της Λισαβόνας. Σύμφωνα με το άρθρο 6, παρ. 1, πρώτο εδάφιο της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, ο Χάρτης ο οποίος διακηρύχθηκε το 2007 έχει την αυτή νομική ισχύ με τις Συνθήκες.

Εντούτοις, στο σημείωμα προς τον αναγνώστη τους αναφέρεται ότι «το παρόν κείμενο αποτελεί μέσο τεκμηρίωσης και δεν δεσμεύει τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης», κι αυτό αποδίδει με σαφήνεια την απόλυτη αναντιστοιχία της όποι-

ας, έστω και διακηρυκτικής θεωρίας με τη στεγνή πράξη της.

Από το 1992 μέχρι σήμερα, και παρά τις οξυτάτες αλλά και απόλυτα τεκμηριωμένες επισημάνσεις και κριτικές από επιστήμονες, ερευνητικούς φορείς και συλλογικότητες πολιτών, η Ευρωπαϊκή Ένωση περιορίζεται σε άσφαιρες αυτοκριτικές για τις αποδεδειγμένες και πανθομολογούμενες ουσιώδεις αστοχίες και αποτυχίες των πολιτικών της, παρατηρεί αδιάφορα τις «αναπτυξιακές» φούσκες της Ιρλανδίας (2004-2006), τροφοδοτεί, ιδιαίτερα μετά το 2008, με τη δειλία, την ανακολουθία, τις παλινωδίες και τις επαμφοτερίζουσες επιλογές της τη δημοσιονομική κρίση στη χώρα μας, και στις χώρες του Νότου, διογκώνοντας την «ολική» κερδοσκοπία και στρουθοκαμηλιζώντας για ό,τι επέρχεται σε ολόκληρη την Ευρώπη, τις ΗΠΑ και τον κόσμο γενικότερα.

Η μια μετά την άλλη από τις πολιτικές της (παρά τις νομοτελειακά προδιαγραμμένες και αναπόδραστες εγκληματικές τους συνέπειες για τον Άνθρωπο και το Φυσικό και Πολιτισμικό του Περιβάλλον, τις οποίες βιώνουν οι λαοί σε ολόκληρη την Ευρώπη, αλλά και τις α-νόητες προσδοκίες της, για μια νεοφιλελεύθερη «ανάπτυξη» με κοινωνική και εδαφική συνοχή και ενώ καταρρέουν, αφήνοντας πίσω τους εκατόμβες και ερείπια), επεκτείνονται σε όλα τα πεδία της ζωής, της κοινωνίας, της πολιτικής, του πολιτισμού και του περιβάλλοντος στον Ευρωπαϊκό Χώρο.

Πράγματι, στα συμπεράσματα της Προεδρίας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Λισαβόνας, 23 και 24 Μαρτίου 2000 (http://www.parliament.cy/parliamentgr/101/conclusion_lisbon.pdf), ορίσθηκε ο Στρατηγικός Στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη δεκαετία 2001-2010 σε σχέση με την απασχόληση, την οικονομική μεταρρύθμιση και την κοινωνική συνοχή και εξειδικεύτηκε το 2003 με την επέλαση του άκρατου και άκριτου νεοφιλελευθερισμού στα Πανεπιστήμια.

Οι σχετικές πολιτικές με στόχο την αγοραία ιδιωτικοποίηση των δημόσιων πανεπιστημίων, περιλαμβάνονται στα παρακάτω κείμενά της:

Ο ρόλος των Πανεπιστημίων στην Ευρώπη της Γνώσης (*Βρυξέλλες, 05.02.2003, COM(2003) 58 τελικό*, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2003:0058:FIN:EL:PDF>)

Επίτευξη της Ατζέντας Εκσυγχρονισμού για Πανεπιστήμια: Εκπαίδευση, Έρευνα και Καινοτομία (*Βρυξέλλες, 10.5.2006, COM(2006) 208 τελικό*, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0208:FIN:EL:PDF>)

The EU Sustainable Development Strategy: From Lisbon to Göteborg and beyond - an evaluation of progress, Brussels, 2003 (Paper for European Economic and Social Committee, Institute for European Environmental Policy, by D. Baldock)

Progress towards the Lisbon objectives In Education and Training, 2005 Report (Commission Staff Working Paper *Brussels, 22.3.2005, SEC(2005) 419*, <http://www.lex.unict.it/eurolabor/en/documentation/com/2005/sec%282005%29-419en.pdf>)

Εκσυγχρονισμός της εκπαίδευσης και της κατάρτισης: μια συμβολή ζωτικής σημασίας στην ευημερία και την κοινωνική συνοχή στην Ευρώπη (Κοινή ενδιάμεση Έκθεση του Συμβουλίου και της Επιτροπής για το 2006, σχετικά με την πρόοδο στο πλαίσιο του Προγράμματος Εργασίας «Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2010», *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, 1.4.2006, C79/1, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:079:0001:0019:EL:PDF>)

Επανεξέταση της Στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αειφόρο ανάπτυξη 2005: Πρώτος απολογισμός και μελλοντικές κατευθύνσεις (Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, *Βρυξέλλες*, 9.2.2005, COM(2005) 37 τελικό, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0037:FIN:EL:PDF>)

Συμπεράσματα του Συμβουλίου της 24ης Μαΐου 2005 σχετικά με νέους δείκτες για την εκπαίδευση και την κατάρτιση (*Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, 10.6.2005, C141/7, <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2005:141:0007:0008:EL:PDF>)

Κινητοποίηση του πνευματικού δυναμικού της Ευρώπης: Ενδυνάμωση των Πανεπιστημίων ώστε να εξασφαλισθεί η πλήρης συμβολή τους στη στρατηγική της Λισαβόνας, 2005 (*Βρυξέλλες*, 20.4.2005, COM(2005) 152 τελικό, <http://old.certh.gr/libfiles/PDF/MOBIL-39-RECH%2800088%29--ST08437.EL-PP16-Y2005.pdf>).

Προπομπό των πολιτικών αυτών για τα Πανεπιστήμια τις οποίες βιώσαμε στη συνέχεια στην Ελλάδα με τις προσπάθειες των σοσιαλφιλελεύθερων και συντηρητικών κυβερνήσεων για αναθεώρηση του άρθρου 16 του Συντάγματος και κατάργηση του δημόσιου δωρεάν χαρακτήρα της Πανεπιστημιακής Παιδείας ως μόρφωσης και πολιτισμού και κοινωνικού αγαθού και δικαιώματος κάθε πολίτη και οι οποίες κατέρρευσαν με την αντίσταση του πανεπιστημιακού κινήματος, αποτέλεσε το White Paper on Education and Training. Teaching and Learning. Towards the Learning Society (C.E.C., 29.11.1995, http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com95_590_en.pdf), στο οποίο ο υπογραφόμενος αντέδρασε με το «Το τέλος του Πανεπιστημίου (;) ή Το Πανεπιστήμιο στην εποχή της "Λευκής Βίβλου"» (Περιοδικό *Ουτοπία*, τεύχος 24, Μάρτιος-Απρίλιος 1997, σελ. 107-127).

Και το μέλλον, όπως το βλέπει με τον ίδιο αποτυχημένο τρόπο η σημερινή τουλάχιστον ηγεσία της Ε.Ε., υποτελής στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και τις ασύδοτες αγορές φαντάζει σκοτεινό και οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια στην «ολική» κατάρρευσή της ως «όλου» κι όχι μόνο σε αυτή των πειραματόζωων αδύνατων κρίκων της, αν η πολιτική της δεν ανατραπεί από τη ζωή και δράση των υπεύθυνων και συνειδητών πολιτών της και των συλλογικοτήτων τους, περιλαμβάνεται στο «Ευρώπη 2020»: «Η νέα μας στρατηγική για τις θέσεις απασχόλησης και την έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη» (Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμ-

βουλίου της 17ης Ιουνίου 2010, Βρυξέλλες 17.6.2010, EUCO 13/10, CO EUR 9, CONCL 2, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/el/ec/115363.pdf).

Η «ολική» πλανητική κρίση και η ελληνική εμπειρία

Έχω τεκμηριώσει και υποστηρίξει με πολλά κείμενά μου, αλλά και τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια και σε επίπεδο διδασκαλίας και έρευνας στο Δ.Π.Μ.Σ. του Ε.Μ.Π. «Περιβάλλον και Ανάπτυξη» και στο ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π., ότι θα μπορούσαμε όλοι (για να συνεννοούμαστε, ανεξάρτητα από το σε ποιον Θεό πιστεύει ο καθένας) να συμφωνήσουμε, σε επίπεδο θεωρίας, ότι «Ανάπτυξη» ως αξιολογικός όρος είναι μια καινούργια ισορροπία ανθρώπινων, κοινωνικών και παραγωγικών σχέσεων και συστημάτων χρήσεων γης, παραγωγής, απασχόλησης, διανομής και κατανάλωσης, που είναι «καλύτερη» από την προηγούμενη, με βάση τις αξίες, τις αρχές και τις επιλογές των δυνάμεων που βρίσκονται στην, ή διεκδικούν, την εξουσία, όπως αυτές:

επηρεάζονται καταλυτικά από τους δεσπίζοντες υπερεθνικούς και πλανητικούς οργανισμούς (Ευρωπαϊκή Ένωση, Eurogroup, Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, Παγκόσμια Τράπεζα, NATO, Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης κ.λπ.),

συνυπάρχουν μαχητικά κι αλληλεπιδρούν με τη μέση κοινωνική συνείδηση (που διαμορφώνεται αλλά και χειραγωγείται καταλυτικά από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και τις καταγιμιστικές παραπλανητικές διαφημίσεις τους), και την κάθε φορά κοινωνική δυναμική (των αδιάφορων ή των συνειδητών, ενεργών κι υπεύθυνων πολιτών και των συλλογικοτήτων τους).

Έτσι από το 1992, η «Ανάπτυξη», με βάση το κυρίαρχο πλέον σε πλανητικό επίπεδο ιδεολόγημα της «βιώσιμης» ή «αιετόρου Ανάπτυξης» με βιτρίνα, πρόσχημα και λεκτικό και μόνο πρόταγμα τους τρεις πυλώνες της: Οικονομία, Κοινωνία και Περιβάλλον, αλλά στην πραγματικότητα τη θεμελίωσή της στις αγοραίες αξίες και τα ήθη του ακραίου και ανέλεγκτου ανταγωνισμού, της ιεροποιημένης επιχειρηματικότητας, της εμπορεύσιμης καινοτομίας και της χωρίς καμιά ασφάλεια ελέικτης απασχόλησης, με τη σύμπραξη και συνευθύνη όλων των παραγόντων μιας ατροφικής και ελλειμματικής εικονικής δημοκρατίας, του ηγεμονικού χρηματοπιστωτικού συστήματος, των κρατικοδίαιτων φορο- και εισφορο-διαφευγόντων συνήθως επιχειρηματικών ομίλων (σκληρών και αυστηρών πάντα τιμητών του κόστους κάθε δημόσιου και κοινωνικού αγαθού και εργασιακού δικαιώματος), των διαπλεκόμενων Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, της αλλοτριωμένης και γι' αυτό εύκολα χειραγωγούμενης μέσης κοινωνικής συνείδησης και της συνακόλουθης κάθε φορά κοινωνικής δυναμικής, τόσο στα κράτη με «νοικοκυρεμένες» νεοφιλελεύθερες αρχές, καταλήγει να ισορροπεί σήμερα στην «βιώσιμη» ή «αιετόρο», και μόνο για τους έχοντες

και κατέχοντες, εκδοχή της.

Η «ολική» πλανητική κρίση, στα πεδία της οικονομίας, της κοινωνίας, της πολιτικής, του πολιτισμού, της τεχνικής/τεχνολογίας και του περιβάλλοντος, η κρίση αξιών, η συνολική ηθική κρίση την οποία και ο υπογραφόμενος από το 1983, μαζί με πολλούς συντρόφους και συναδέλφους στην Ελλάδα και την Ευρώπη είχαν επισημάνει, προτείνοντας έναν άλλο πλουραλιστικό, δημοκρατικό και ειρηνικό εναλλακτικό δρόμο για το ξεπέρασμά της (Ρόκος 2003, 2005), έφθασε σήμερα να απειλεί ακόμη και τις ζωές των πολιτών της Ευρώπης.

Οι συμπαρομαρτούντες μύθοι της καταστροφικής πορείας της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο όνομα της «βιώσιμης ή αιφόρου» και στην πράξη νεοφιλελεύθερης «Ανάπτυξης» της, δύσκολα πλέον μπορούν να ψιμυθιάσουν, όπως λόγου χάρη:

«ο ρυπαίων πληρώνει», που νομιμοποιεί τη ρύπανση όσων μπορούν να πληρώνουν, την εμπορία των ρύπων και τη συνεχή και αδιάλειπτη κερδοφορία τόσο των ρυπαινουσών βιομηχανιών όσο και των αντιρρυσπαντικών θυγατρικών τους,

«η απαίτηση μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων» σε προαποφασισμένα, πολλές φορές φαραωνικά έργα για εικονική, εκ των υστέρων, «νομιμοποίησή» τους,

«η Ευρώπη να γίνει η ανταγωνιστικότερη κοινωνία της γνώσης» και στην πράξη η οικονομία της γνώσης, η οικονομία της πληροφορίας, η οικονομία της πληροφορικής, της ψηφιακής τηλεόρασης υψηλής ευκρίνειας και της κινητής τηλεφωνίας «πέμπτης γενιάς»,

«η πράσινη οικονομία, ο πράσινος καπιταλισμός, η πράσινη πλέον εκδοχή της», η οποία, χωρίς σχέδιο, θα ευνοήσει τους αναμένοντες νέους ρηξικέλευθους επιχειρηματίες και επενδυτές,

«η κοινωνία των πολιτών», η οποία θα περιορίζει τις διεκδικήσεις της σε οριακούς στόχους προστασίας κάποιων ανθρωπίνων δικαιωμάτων,

«οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις», οι οποίες, εκτός εξαιρέσεων και παρό το σχετικό νόμο, είναι όχι μόνο κυβερνητικές, αλλά και αναλαμβάνουν συνειδητά να εξωραΐζουν με το αζημίωτο την απέκδυση του κράτους από βασικές κοινωνικές υποχρεώσεις του στα πεδία της παιδείας, της υγείας, της κοινωνικής πρόνοιας και της βοήθειας σε καθημαγμένες από φτώχεια και πολέμους χώρες του Τρίτου Κόσμου,

«η προώθηση του εθελοντισμού ως ηθικής αξίας», ο οποίος είναι όμως συνηθέστατα αμειβόμενος ή και υπεραμειβόμενος επιλεκτικά,

«η εταιρική κοινωνική ευθύνη», η οποία επιχειρεί να εξωραΐζει την αρπακτικότητα, την κερδοσκοπία και τον τζόγο, με ψύχια εικονικής φιλανθρωπικής και φιλοπεριβαλλοντικής δράσης,

«η κοινωνική οικονομία», που θα εξασφαλίζει ένα πιάτο φαΐ στους «οικονομικά αδύνατους οι οποίοι αποτελούν πρώτη προτεραιότητα» των ευαίσθητων πολιτικών εκτελεστών των συνταγών δολοφονικής λιτότητας των πολλών, για τη διαφύλαξη και αύξηση των κερδών των λίγων. Σύμφωνα μάλιστα με το World Wealth

Report των Merrill Lynch και Capgemini, τα 10,9 εκατομμύρια άτομων με περιουσία μεγαλύτερη του ενός εκατομμυρίου δολαρίων αύξησαν τον πλούτο τους κατά 11,5% και κατέχουν πλέον το 36,1 του παγκόσμιου πλούτου (Capgemini and Merrill Lynch 2011).

Έτσι, αποδεικνύεται ότι η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση, την οποία η χώρα μας λόγω των ιδιαίτερα οξυμένων δημοσιονομικών της προβλημάτων, αλλά και οι αναπτυγμένες χώρες βιώνουν από το 2008 με δραματικές για τη συντριπτική πλειοψηφία των λαών τους συνέπειες, όχι μόνο αφήνει στο απυρόβλητο, αλλά και ενισχύει εξαιρετικά ικανοποιητικά την κερδοφορία των κορβισών. Το Τμήμα Οικονομικών και Κοινωνικών Υποθέσεων του ΟΗΕ (2011) επισημαίνει την αμέριμνη αισιοδοξία του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, αλλά και του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης τις παραμονές της μεγαλύτερης μετά την κρίση της δεκαετίας του '30 παγκόσμιας κρίσης, η οποία πέρα από τη δραματική αύξηση της ανεργίας κατήλωσε το 2009 πάνω από 1 δισεκατομμύρια ανθρώπους να ζουν σε συνθήκες πείνας.

Η ελληνική εμπειρία τα δύο τελευταία χρόνια απομυθοποίησε βίαια και κάθε έννοια «Ευρωπαϊκής Ενώτητας», «Κοινότητας», «Ολοκλήρωσης», «Κοινωνικής και Εδαφικής Συνοχής» και «Αλληλεγγύης», βιώνοντας ταπεινωτικές για την εθνική αξιοπρέπεια στάσεις και συμπεριφορές, όχι εταίρων, αλλά αδιάστατων σκληρών δανειστών, οι οποίοι απαιτούν σε μηδενικό χρόνο και αντί πάσης θυσίας, με απώλεια της εθνικής μας κυριαρχίας και κατά παράβαση συνταγματικών επιταγών, νομικών περιορισμών και ευρωπαϊκών κανόνων προστασίας του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος, την εκπλήρωση στο ακέραιο των δανειακών μας υποχρεώσεων, για τα χρέη τα οποία δημιούργησαν οι κρατικοδίαιτοι τιμητές των πάντων φοροφυγάδες και εισφοροδιαφεύγοντες, με την ανοχή και την αβελτηρία, στην καλύτερη περίπτωση, και τη συνειδητή ενίσχυση, τις περισσότερες φορές, των πελατειακών μηχανισμών των κομμάτων εξουσίας.

Έτσι, το Μνημόνιο, το Μεσοπρόθεσμο Πρόγραμμα και οι Εφαρμοστικοί Νόμοι, πέρα από τη διόγκωση της ανεργίας, τη ληστεία των μικρομεσαίων μισθών και συντάξεων και την υπερφορολόγηση των γνωστών υποζυγίων, εξακολουθούν να θωπεύουν τους φορο/εισφοροδιαφεύγοντες, προστατεύοντας με ιδιαίτερη ευαισθησία το απόρρητο των προσωπικών τους δεδομένων, εκποιώντας ασύστολα και σε ευτελείς τιμές τη δημόσια περιουσία, ιδιωτικοποιώντας τα δημόσια αγαθά της παιδείας, της υγείας, του πολιτισμού, της φύσης και της ζωής, κατά παρέκκλιση και καθ' υπέρβαση κάθε νόμου που τα προστατεύει.

Ο Νόμος 3894 ΦΕΚ τ.Α. 204 της 2ας Δεκεμβρίου 2010 για την «Επιτάχυνση και διαφάνεια υλοποίησης Στρατηγικών Επενδύσεων» με το άρθρο 4 «Επενδύστε στην Ελλάδα Α.Ε.» απελευθερώνει ταχύρρυθμα από κάθε εμπόδιο κάθε δυνάμει «επενδυτή», οποιασδήποτε «επένδυσης», έξω και πέρα από το ακόμη ανύπαρκτο Εθνικό

Στρατηγικό Αναπτυξιακό Σχέδιο.

Το «Ταμείο Αξιοποίησης της Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου Α.Ε.» έχει την πλήρη ευθύνη για τα επείγοντα μέτρα εφαρμογής του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015 με στόχο την υπό ευρωπαϊκή «επιτροπεία» αποκρατικοποίηση, ιδιωτικοποίηση, αξιοποίηση με εκμίσθωση, παραχώρηση χρήσης ή εκμετάλλευσής τους και εκποίηση της δημόσιας περιουσίας της χώρας για την «αποπληρωμή του δημόσιου χρέους της».

Η «εθνική δημοσιονομική και αναπτυξιακή πολιτική» υπερισχύει αντικειμενικά των περιορισμών της Εθνικής Χωροταξικής Πολιτικής η οποία βέβαια «συνεκτιμάται» «ώστε να εξασφαλίζεται η βέλτιστη δυνατή σχέση μεταξύ των χωροταξικών επιλογών και των οικονομικών και δημοσιονομικών στόχων για την αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας».

Οι γενικοί όροι δόμησης στα πεδία τουρισμού και αναψυχής, επιχειρηματικών πάρκων, θεματικών πάρκων (εμπορικών κέντρων αναψυχής), μεταφορικών, τεχνικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών υποδομών και λειτουργιών και δημόσιων ακινήτων μικτών χρήσεων, καθίστανται εξαιρετικά ευνοϊκοί για τους επενδυτές, έως και χαριστικοί, έξω και πέρα από κάθε πρόβλεψη προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος (π.χ. όροι παραχώρησης χρήσης αιγιαλού και παραλίας), ενώ η έκδοση οικοδομικών αδειών γίνεται απευθείας από το αρμόδιο Υπουργείο και όπου απαιτείται, με Προεδρικό Διάταγμα, μπορούν να τροποποιούνται εγκεκριμένα ρυθμιστικά σχέδια κατά παρέκκλιση από τα ισχύοντα.

«Κατά παρέκκλιση των άρθρων 953 και 954 του Αστικού Κώδικα επιτρέπεται η σύσταση δικαιώματος επιφάνειας επί δημοσίων κτημάτων», ώστε σε δημόσια γη να μπορούν να κτίζονται κάθε φύσης κατασκευές από επενδυτές οι οποίοι αποκτούν σε αυτές εμπράγματο δικαίωμα κυριότητας.

(Ο υπογραφόμενος είχε εισηγηθεί την Απόφαση 134/28.3.84 του Δ.Σ. της Κτηματικής Εταιρείας του Δημοσίου η οποία ίσχυσε για την αξιοποίηση της ακίνητης περιουσίας του δημοσίου [Ρόκος: 1984 και 1992], με ριζικά διαφορετική αντίληψη από αυτή του Εφαρμοστικού Νόμου.)

Στο ίδιο κλίμα με τη «βιασμένη» από το Μνημόνιο νομοθεσία εντάσσεται και ο Νόμος 3908 ΦΕΚ τ.Α. 8 της 1.2.2011 για την «Ενίσχυση Ιδιωτικών Επενδύσεων για την Οικονομική Ανάπτυξη την Επιχειρηματικότητα και την Περιφερειακή Συνοχή».

Υπάρχει άλλος δρόμος «Ανάπτυξης» μακριά από τα αναπτυξιακά στερεότυπα της νέας τάξης;

Χρειάζεται λοιπόν ένας εναλλακτικός δρόμος, για μιαν άλλη Ανάπτυξη. Μιαν Ανάπτυξη που αξίζει να ζήσουμε. Μιαν Ανάπτυξη, με άλλα λόγια, ταυτόχρονα και δια-

χρονικά Ολοκληρωμένη, σε οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό, πολιτισμικό και κατάλληλα τεχνικό/τεχνολογικό επίπεδο, η οποία να τελείται με αρμονία και σεβασμό στο Φυσικό και Πολιτισμικό Περιβάλλον, μέσα στο οποίο ο Άνθρωπος δρα ειρηνικά και δημιουργικά ως αναπόσπαστο μέρος τους και όχι ως κυρίαρχος, ιδιοκτήτης, «επενδυτής» και εκμεταλλευτής τους.

Θεμέλιο γι' αυτή την *Αξιοβίωτη Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη*, ή καλύτερα για το δύσκολο, το μόνο ελπιδοφόρο αλλά και γοητευτικό δρόμο γι' αυτήν είναι ο Άνθρωπος, ως συνειδητός υπεύθυνος, ενεργός πολίτης, εργαζόμενος, επιστήμονας και δημιουργός, ο οποίος ατομικά και συλλογικά, με το ήθος, τις πρωτοβουλίες και τις δράσεις του, θα δώσει από το τοπικό επίπεδο τις απαντήσεις του πολιτικά, πολιτισμικά και παραγωγικά στη νεοφιλελεύθερη καταιγίδα των ασύδοτων αγορών και των πολιτικών και πολιτισμικών υποτελών τους.

Θα κτίσει δηλαδή, με ήθος και πολλή δουλειά από τον τόπο του, μια καινούργια, καλύτερη για τη Φύση και τον Πολιτισμό κατάσταση ισορροπίας ανθρώπινων, κοινωνικών και παραγωγικών σχέσεων και συστημάτων χρήσεων γης, παραγωγής, διανομής, κατανάλωσης και απασχόλησης, ενάντια στις καταστροφικές επιλογές των αγορών, σύμφωνα με μια καινούργια ζωντανή και σώφρονα κοινωνική δυναμική και τις συλλογικές πρωτοβουλίες, στάσεις, συμπεριφορές και δράσεις μιας απελευθερωμένης από την περιορρέουσα ευτέλεια, απάθεια και νάρκη μέσης κοινωνικής συνείδησης.

Ο ρόλος της ολοκληρωμένης, διεπιστημονικής προσέγγισης έρευνας, μελέτης και αντιμετώπισης των πολύπλοκων και πολυδιάστατων, ιδιαίτερα σήμερα θεμάτων και προβλημάτων «Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος» είναι καίριος και αποφασιστικός. Και είναι υπόθεση όλων μας και όχι των «μακαρία τη λήξει» πλέον, «έφημων» κι «απρόσωπων» πρώην εκπροσώπων και σωτήρων μας.

Βιβλιογραφία και αναφορές

- Capgemini & Merrill Lynch (2011), *World Wealth Report*, 15th annual World Wealth Report.
- Rist G. (1997) *The History of Development*, Zed books, London and New York.
- Ρόκος, Δ. (2008), *Το δημόσιο Πανεπιστήμιο στα χρόνια της ασυδοσίας των αγορών. Ανιστάσεις και Κερκόπορτες*, Πρακτικά 4ου Επιστημονικού Συνεδρίου Ιστορίας της Εκπαίδευσης «Ιστορία της Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης», Πάτρα 6-8.10.2006, (Μπουζάκης Σ. επιμ.), Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα.
- Ρόκος, Δ. (2005α), *Πολιτικές Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος. Από τις Θεωρίες στην Πράξη*, Διεθνές Συνέδριο «Περιβάλλον και Ανάπτυξη», «HELECO '05» Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος, 3-6 Φεβρουαρίου 2005, Εκθεσιακό Κέντρο HELEXPO, Αθήνα.
- Ρόκος, Δ. (2005β), *Αξιοβίωτη Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη για Ένα Ειρηνικό και Καλύτερο Κόσμο*, Συλλογικός Τόμος «Περιβάλλον και Ανάπτυξη. Διαλεκτικές Σχέσεις και Διεπιστη-

- μονικές Προσεγγίσεις», Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα.
- Ρόκος, Δ. (Εισαγωγή-Επιμέλεια) (2005γ), *Περιβάλλον και Ανάπτυξη. Διαλεκτικές Σχέσεις και Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις*, (Επιμέλεια Δ. Ρόκος), Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα, 2005, σελ. 255.
- Ρόκος, Δ. (2003α), *Από τη «Βιώσιμη» ή «Αειφόρο» στην Αξιοβιώτη Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη* (κείμενα 1963-2003), Εκδ. Οίκος Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα, σελ. 551.
- Ρόκος, Δ. (2003β), *Νόμος Πλαίσιο 1268/82. Πριν, Κατά και Μετά Είκοσι Έτη*, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα.
- Ρόκος Δ. (Επιμ.) (2001), *Τεχνολογία, Πολιτισμός και Αποκέντρωση. Θεωρία και Πράξη*, Πρακτικά 2ου Διεπιστημονικού Διαπανεπιστημιακού Συνεδρίου του Ε.Μ.Π. και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π. «Τεχνολογία, Πολιτισμός και Αποκέντρωση», Ε.Μ. Πολυτεχνείο – Δήμος Μετσόβου, 3-6 Ιουνίου 1998, Συνεδριακό Κέντρο Μετσόβου, Μέτσοβο, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Επιστημονική Επιμέλεια Καθ. Δ. Ρόκος, Αθήνα.
- Ρόκος, Δ. (1997), «Το τέλος του Πανεπιστημίου (;) ή Το Πανεπιστήμιο στην εποχή της "Λευκής Βίβλου»», *Ουτοπία*, τεύχος 24, Μάρτιος-Απρίλιος 1997, σελ. 107-127.
- Ρόκος, Δ. (1992), *Το Εθνικό Κτηματολόγιο ως θεμέλιο και για την ολοκληρωμένη απογραφή-προστασία και αξιοποίηση της Δημόσιας Ακίνητης Περιουσίας*, Ημερίδα του ΤΕΕ για τη Δημόσια Περιουσία 8.2.84 και 3η Επιστημονική Επετηρίδα, Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών (σελ. 539-565), Αθήνα.
- Sachs, W. (1992), *The Development Dictionary: A Guide to Knowledge as Power*, (editor), University Press, Johannesburg.
- United Nations (2011), *The Global Social Crisis, Report on the World Social Situation 2011*, Department of Economic and Social Affairs, New York.
- UNDP (1999), *Human Development Report 1999. Globalization with a Human Face*, Oxford University Press.
- World Commission on Environment and Development (1987), *Our Common Future*, Oxford University Press, Oxford.

Το κείμενο αυτό δημοσιεύτηκε και στο: Ρόκος, Δ. Από τη «Βιώσιμη» ή «Αειφόρο» στην Αξιοβιώτη Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη, Εκδοτικός Οίκος Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα, 2003, σελ. 551., και όπως φάνηκε αυτές τις μέρες –και όχι μόνο στις πλατείες της χώρας μας– διατηρεί την επικαιρότητά του όχι μόνο με την κριτική του προσέγγιση στις αποτυχημένες πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης που θεμελιώθηκαν μετά το Ρίο στο ιδεολόγημα της διατηρήσιμης (sustainable) για τους έχοντες και κατέχοντες, δόθηκαν όμως για τους λαούς «Βιώσιμης» και για το Περιβάλλον «Αειφόρου» «Ανάπτυξης», αλλά και για το πάντρεμα της συνοπτικής θεωρητικής του ανάλυσης με την αναγκαία πράξη και τις ευθύνες των πολιτών του κόσμου και των συλλογικότητων τους